

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Hanna Wróblewska

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

odpowiadając na interpelację nr 4655 Posła Krzysztofa Szczuckiego z 13 września 2024 roku w sprawie odzyskania bezcennych dokumentów archiwalnych stanowiących straty wojenne z okresu II wojny światowej, uprzejmie proszę o przyjęcie poniższych informacji.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2022 r. podjęło sprawę 74 rękopiśmiennych dokumentów pergaminowych, zagrabionych w czasie II wojny światowej z Archiwum Głównego Akt Dawnych przy ul. Długiej 24 w Warszawie. Przeprowadzono wnikliwą kwerendę archiwalną i biblioteczną mającą na celu ustalenie szczegółowych faktów dotyczących proveniencji omawianych dokumentów, okoliczności ich grabieży i podejmowanych po II wojnie światowej prób odzyskania archiwaliów.

Pismem z 15 listopada 2022 r. resort kultury przekazał stronie niemieckiej – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (Tajne Archiwum Państwowe Fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kulturowego) w Berlinie-Dahlem wniosek restytucyjny dot. 74 dokumentów pergaminowych zrabowanych w czasie II wojny światowej z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. Zgodnie z procedurami o złożeniu przedmiotowego wniosku poinformowane zostało Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, w tym Ambasada RP w Berlinie. Następnie sprawa ta była przez MKiDN podejmowana w korespondencji ze stroną niemiecką w pismach z: 15.12.2022 r., 23.02.2023 r. i 15.02.2024 r., jak również w trakcie spotkań roboczych i rozmów polsko-niemieckich, w tym podczas konsultacji międzyrządowych prowadzonych w lipcu br. z Pełnomocnik Rządu RFN ds. Kultury i Mediów Panią Claudią Roth. Obecnie sprawa zwrotu archiwaliów na terytorium Polski procedowana jest przez niemieckie Federalne Ministerstwo Spraw Zagranicznych (Auswärtiges Amt), właściwe do spraw restytucji dóbr kultury zagrabionych w czasie II wojny światowej przez okupanta niemieckiego.

Rękopiśmienne dokumenty pergaminowe dotyczące wzajemnych stosunków polsko-krzyżackich od XVI w. przechowywane były w Archiwum Koronnym w Krakowie w dziale określanym mianem „Prussiae”. Dział ten zawierał dokumenty dotyczące całokształtu relacji polsko-krzyżackich z czasów od osiedlenia się zakonu w ziemi chełmińskiej w latach 1226-1230 aż po 1525 r., czyli datę traktatu krakowskiego, który zmienił polityczno-prawną pozycję zakonu i dał Rzeczypospolitej suwerenne zwierzchnictwo także nad północno-wschodnią częścią byłego państwa krzyżackiego, będącego odtąd jej lennem. W skład działu „Prussiae” wchodziły: dokumenty wystawione przez stronę krzyżacką na rzecz strony polskiej; dokumenty wystawione przez stronę polską na rzecz zakonu, a powracające do polskiego wystawcy w miarę zmian granicznych i politycznych w XV-XVI wieku; dokumenty protekcyjne papieskie i cesarskie, przejęte przez Polskę w 1525 r. Archiwum Koronne w 1765 r. przeniesione zostało z Krakowa do Warszawy i połączone z królewskim Archiwum Sekretnym Warszawskim. Następnie w 1808 r. z archiwów tych utworzone zostało centralne publiczne Archiwum Ogólne Krajowe, którego kontynuatorem jest

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), nazwane tak po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r.

W chwili wybuchu II wojny światowej dokumenty z działu „Prussiae”, a także historyczne inwentarze Archiwum Koronnego z regestami tych dokumentów przechowywane były w gmachu Archiwum Głównego Akt Dawnych przy ul. Długiej 24 w Warszawie. W październiku 1939 r. do archiwum wkroczyli komisarze niemieccy na czele z dr. Erichem Randtem, dyrektorem Pruskiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu, a zarazem komisarzem ministra spraw wewnętrznych Rzeszy przy Niemieckim Naczelnym Dowództwie Wojskowym w Polsce. Zapowiedzieli oni m.in. przejmowanie wybranych zasobów archiwum przez archiwa niemieckie. Pruskie Archiwum Państwowe w Królewcu zażądało od Archiwum Głównego Akt Dawnych ponad 100 dokumentów z działu „Prussiae”. Finalnie lista żądań w odniesieniu do działu „Prussiae” objęła 74 dokumenty. Antoni Rybarski, który w czasie okupacji hitlerowskiej pełnił funkcję dyrektora Archiwum Głównego Akt Dawnych, zaprotestował przeciwko wywozowi dokumentów, powołując się na jedną z generalnych zasad obowiązujących w archiwistyce – niepodzielność narosłych historycznie zasobów aktowych. Niestety, protesty te nie zapobiegły grabieżom archiwaliów. Formalne wydanie okupantom omawianych dokumentów nastąpiło 17 grudnia 1940 r. po uprzednim sporządzeniu spisu zdawczo-odbiorczego. Dokumenty zostały wywiezione do Królewca w styczniu 1941 r. W toku prowadzonej przez MKiDN kwerendy udało się odnaleźć niemieckie dokumenty wywozowe przedmiotowych archiwaliów i włączyć je do wniosku restytucyjnego.

Omawiane dokumenty po zakończeniu wojny odnalezione zostały w Goslar w Dolnej Saksonii, następnie zaś przewiezione do Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem.

Strona polska podjęła pierwsze próby restytucji przedmiotowych dokumentów w 1948 roku. Ówczesna sytuacja polityczna uniemożliwiła jednak ich odzyskanie. Starania o zwrot dokumentów podejmowało także w 1992 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Ponadto w latach 2005-2007 sprawę 74 dokumentów pergaminowych w trybie karnym prowadziła Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu w Szczecinie.

Uprzejmie informuję, że Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego prowadzi dalsze kwerendy dotyczące zagrabionych w czasie II wojny światowej archiwaliów, mające na celu udokumentowanie strat w tym obszarze w celu podjęcia działań restytucyjnych.

Z poważaniem

z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

PODSEKRETARZ STANU

Andrzej Wyrobiec